

II RIIGIKOGU

7. istungjärk. **Protokoll nr. 192 (9).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 28. jaanuaril
1925. a. kell 7 õhtul.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakson**, kohtuminister **R. Gabrel**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, teedeminister **K. Wirma**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, portfelliga minister **K. Ast**, haridusministeeriumi teaduse- ja kunstiosakonna juhataja **G. Ney**.

P ä e w a k o r d :

1. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liikme **J. Welt'i** wahiallajätmise kohta.

2. Eesti kultuurkapitaali seadus — III lugemisel.

3. Wähemusrahwuste omawalitsuse seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 7.20 min.

Juhataja **J. Tõnisson**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu poolt kindlaks määratud.

1. Koosseisu komisjoni ettepanek rkl. **J. Welt'i** wahiallajätmise kohta.

Koosseisu komisjoni aruandja **J. Temant**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu liikme **Welt'i** osawõtmist 1. detsembri mässust, kinnitawad kaks isikut, muuseas üks naisteenija, kes elas seal majas, kus mässust osawõtjad 1. detsembri hommikul endid lööksalkadeks korraldasid. Need kaks isikut tundsid väga hästi **Welt'i**. Mingisugust kahtlust selles olla ei wõi, ütlewad mõlemad tunnistajad, et **Welt** isiklikult osa wõttis 1. detsembri mässust ja nimelt ühest lööksalgast, mis peale tungis Tondil. Komisjonil ei olnud mingisugust kahtlust ja tal olid kindlad andmed, kui ta oma ettepaneku tegi, **Welt'i** kohtuwõimudele wälja anda. Huwitaw on selles mässuasjas üks asjaolu, nimelt et mässajate

juures korralagedus walitses, kui nad Tondil peale tungisid. Pealetungimise juures laskis üks osa mässajatest oma meeste peale, kellest osa haawata sai. See ühelt poolt, ja teiselt poolt on huwitaw see asjaolu, et mässajate hulgas äärmine konspiratsioon walitses.

Silmas pidades neid andmeid, mis eeluurimisel saadud ja koosseisu komisjonil käsutada olid, teen mina koosseisu komisjoni nimel ettepaneku, lugupeetud Riigikogu liikmed, lubada kohtuwõimudele Riigikogu liiget **Jaan Welt'i** wahialla jätta.

Juhataja **J. Tõnisson**: Koosseisu komisjoni nimel on ettepanek tehtud lubada kohtuwõimudele wahialla jätta rkl. **J. Welt'i**. (Hääletatakse.) Ettepanek on ühel häälel wastu wõetud.

2. Eesti kultuurkapitaali seadus — III lugemisel. Hariduskomisjoni aruandja **B. Oja** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—11.

Eesti kultuurkapitaali seadus.

§ 1. Eesti kultuurkapitaali ülesandeks on:

a) luua, ülewal pidada ja toetada asutusi, mille ülesandeks on teaduse wõi kunstide edendamine, tutvustamine ja populariseerimine wõi kunstilise hariduse andmine wõi rahwahariduse tõstmine ja kehakultuuri arendamine;

b) teostada ja toetada teaduslikka, kunstilisi ja rahwa kehakultuuri arendawaid ettevõtteid;

c) toetada kultuurtegelasi, kellel oma erialal silmapaistwad teened, samuti ka nende perekondi surma puhul;

d) toetada isikuid, kes teaduse, kirjanduse ehk teiste kunstide alal andekust ning edasipüüdmist ilmutanud ja oma erialal täiendamist wajawad;

e) toetada asutusi ja ettevõtteid, mille ülesandeks on rahwuskultuuri tegelaste mälestuse jäädwustamine.

§ 2. Kultuurkapitaali moodustawad:

a) riigi poolt eelarwe-korras määratawad summad;

b) kultuurkapitaali heaks selle seaduse alusel wõetawad maksud;

c) sissetulekud kultuurkapitaali ettevõtetest ja warandustest;

d) kultuurkapitaali heaks määratud annetused ja pärandused.

§ 3. Piirituse ja wiina müügi tuludest määratakse kultuurkapitaali heaks 1926. a. alates 2,5 protsenti. Wäljamaalt sisse toodawate alkoholiliste jookide pealt wõetakse kultuurkapitaali maksu 10% suuruses nende tollimaksust rahaministri poolt määratud korras.

§ 4. Trahvirahad, mis saadakse isikutelt, kes kohtu poolt karistatud joobnud olekus ilmumise pärast awalikku kohta, arwatakse kultuurkapitaali sissetulekuks.

§ 5. Aktsiisimaksu alla kuuluwa tubaka ja tubakasaaduste pealt wõetakse kultuurkapitaali maksu aktsiisimaksu 3% suuruses. See maks wõetakse sisse ühes aktsiisimaksuga rahaministri korraldusel.

§ 6. Kõigilt trahteriasutustelt wõetakse kultuurkapitaali maksu omawalitsuse trahterimaksu wiie protsendi suuruses.

§ 7. Kinode ja muude lõbustusasutuste pealt wõetakse kultuurkapitaali maksu lõbustumaksu kümne protsendi suuruses.

Kultuurkapitaali maksust jääwad wabaks etendused, mida korraldawad hariduslikud wõi kunstilised organisatsioonid.

§ 8. Selle seaduse §§ 5 ja 6 määratud maksud wõtawastu omawalitsus korras, mis omawalitsuse maksude kohta kindlaks määratud.

§ 9. Eesti wäljamaale wäljamaale sõitjatelt wõetakse kultuurkapitaali maksu 200 marka iga passi pealt. Seda maksu ei wõeta wäljamaale õppeasutuste õpilastelt ja isikutelt, kes õppimise otstarbel wõi diplomaatilise passiga wäljamaale sõidawad, wõi sinna ametlikult komandeeritud. Maksuwõtmise korra kohta annab lähemad määrused siseminister.

§ 10. Kultuurkapitaali maksu wõtmise sünnib maksu wastuwõtja asutuse kulul.

§ 11. Kultuurkapitaali summad maksetakse kaks korda aastas wastuwõtja asutuse poolt Eesti panka wõi selle lähemasse osakonda Wabariigi Walitsuse deposiiti Eesti kultuurkapitaali arwele.

Kultuurkapitaali arwepidamine sünnib riigikantseleis.

Aruandja B. Oja (loeb):

§ 12. Kultuurkapitaalist asutatakse sihtkapitaale järgmistele kultuuraladele: 1) kirjandus, 2) helikunst, 3) kujutaw kunst, 4) näitekunst, 5) kehakultuur ja 6) ajakirjandus.

Igale sihtkapitaalile määrab Wabariigi Walitsus kohe selle alustamisel kolm miljonit marka aluswaraks ja wõib neid aluswarasid suurendada iga-aastaste juurdemaksudega kultuurkapitaali sissetulekust.

Kui eeltähendatud sihtkapitaalide aluswarad igal alal vähemalt 5 miljoni margani kultuurkapitaalist tasutud, siis wõib Wabariigi Walitsus käesolewa seaduse alusel sihtkapitaale uute kultuuralade jaoks juurde asutada, kui ka olemasolewate kultuuralade sihtkapitaalide aluswarasid suurendada. Selleks ei tohi aga üle $\frac{1}{10}$ iga-aastasest kultuurkapitaali üldisest sissetulekust ära tarwitada.

E. Martinson (wäljasp. rhm.): Panen ette § 12 teises reas juurde lisada sõnale „kirjandus“ „ja ajakirjandus“, ja wastawalt sellele wälja jätta esimese lõike lõpust sõna „ajakirjandus“. Ettepaneku tegin teisel lugemisel ja kandsin motiivid ette. Kuna küll läbi läks ajakirjandus iseseiswa punktina, aga teadmata on, missugune saatus temale täna osaks wõib saada, sellepärast kordan oma ettepanekut, mida II lugemisel tegin.

E. Jonas (is.): II lugemisel ettekanud motiividil teen ettepaneku teine lõige wälja jätta ning samadel motiividil ka kolmas lõige wälja jätta. Kuigi ma II lõike wäljajätmist toetan, pean siiski ütlemata, et pahe iseäranis suur ei ole, kui ta sisse jääb. Muidugi paaril esimesel aastal — aluswarade kogumise ajal — wähenewad tublisti kultuurkapitaali jookswad summad, kuid sellest saab siiski kuidagi üle. Mille wastu mina aga kindlasti waidlen, ja mille peale teie tähelepanu juhin, see on kolmas lõige. Nagu ma eile tähendasin, annulleerib see täiesti paragrahwi esimese lõike, kus on määratud kindlaks teatud kultuuralad. Kolmas lõige selles paragrahwis aga annab wõimaluse Wabariigi Walitsusele veel piiramata arwul uusi alasid juurde asutada ja selle tõttu üldist summat kõwasti killustada, nõnda et üksikule alale niiwõrd wähe tuleb, et

seal tegutsewad isikud ja asutused ei saa pea mingisugust kasu sellest kultuurkapitaalist. Pealegi muutub asjatuks waew, mis nähtud sihtkapitaalide kindlaksmääramisel. Kui kolmanda löike põhimõte sisse jääb, siis oleks wõidud terwet paragrahwi hoopis lihtsamalt redigeerida — terwe kapitaal walitsuse käsutusse anda — ja asi oleks korras olnud.

H. Bauer (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui eile Riigikogus wastu wõeti redaktsioon, mis pani selle paragrahwi sisse weel kuuenda punkti „ajakirjandus“, siis tuli see õige paljudele ootamata. Põhimõttelikult ei wõiks küll palju selle wastu waielda, oleks ju palju häid asju, mida tuleks toetada, kuid hariduskommisjon ei ole seda küsimust arutanud, waid seal olid selle asemel arutamisel muud head soowid, mis aga mitte sellesse paragrahwi üles ei wõetud. Näiteks üks punkt oli „üldharidus“, millest ka palju räägiti ja mida wäga soowitati, aga teda ei wõetud mitte wastu, et mitte terwet kapitaali killustada. Nüüd aga pandi ootamata sisse weel kuues punkt otsekohe ajakirjanduse peale, sellepeale waatamata, et see mitte täiesti õiglane jaotus ei oleks, sest kui meie wõrdleme ajakirjandust kirjandusega, siis on kirjanduse alal palju rohkem aspirantisid selle toetuse peale kui ajakirjanduse alal, sest meie kirjandus on igatahes laialisem kui ajakirjandus. Meil on ainult mõned üksikud igapäew ilmuwad organid, ja peale selle on kahtlane, kas need wäikesed wennad kaugemalt prowintsist sellest toetusest ka midagi saaksid. Kui 40 miljonit kuue sihtkapitaali peale ära jaotame, seitsmes oleks weel see, mis walitsuse käsutada on, siis tuleks iga sihtkapitaali peale umbes 6 miljonit. Kirjanduse jaoks ei ole see summa suur, kuna praeguse ajakirjanduse jaoks oleks see igatahes mitte proportsionaalne ärajaotus ja oleks teatawal määral praegu ikka weel luksus. Siin ei oleks ka mitte asjata selle peale tähendada, et kahjuks meie ajakirjandus wiimasel ajal langenud on ja igatahes meie edaspidi niiviisi kaugemale minna ei tohi. Mitte ainult, et enesewahelised näaklemised ja hõõrumised suureks on läinud, nii et terwe rahwas selle wastu juba protesti tõstab, waid katsutakse ka igatsugu kõmunumbritega, tapmiselugudega ja täpsete wägistamislugude maalimisega nii kaugele minna kui

wähegi wõimalik, et aga massid huwitada ja lähemale tõmmata. Seda tuleks ka kinni naelutada, et see ajakirjanduse kohane ei ole, kui nüüd juba see küsimus siin Riigikogus arutamisele tuli. Täiesti lubamata on aga niisugused nähtused, kui katsutakse siin kuluaarides Riigikogu liigete peale mõjuda, nagu eilse küsimuse juures mõne Riigikogu liikme peale mõjuda katsuti. On käidud isikute juurest isikute juurde, on ähwardatud ühe meie Tallinnas ilmuwa lehe kaastöölise poolt, et need isikud, kes selle ettepaneku wastu hääletawad, nende nimed meie paneme kõik raswase kirjaga lehte. (L. Raudkepp, krst.: *Häbematus! — Wahelhüüe keskelt: Missugune leht see oli?*) Ma wõin Teile nimesid pärast nimetada. See tähendab igatahes, et meie ajakirjanikkude ühe osa kõlbline pind mitte wäga kõrgel ei seisa, sest kui katsutakse rahwaesitajate peale mõjuda sellega, et nende nimesid wäga suurte tähtedega lehte ähwardatakse panna, siis on see igatahes niisugune katse, mis tuleks hukka mõista. Mina tean mitu isikut, kelle poole pöörati, ja kes wastasid, et palutakse just seda teha, sest niisuguste nimede äratrükkimine oleks lehele ainult miinuseks, isikutele aga plussiks. Kui niisuguse rewolwerpressi meetodidega katsutakse mõjuda siin Riigikogu liigete peale, siis mina leian, et see ei ole selleks mitte õige koht ja mitte õiged wõtted. (H ü ü d e d: *Missugune leht?*) Üks Tallinnas ilmuw ajaleht. (A. Tamm, rhsw.: *Õelge esimene täht!*) Ärge olge nii uudishimuline.

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun rahu ja mitte kõnelejat segada.

H. Bauer (krst.): Olgu ta mis on, aga fakt on olnud... (H ü ü d e d: *Rahwaleht!*)... ja ei mitte mõni wäike leht, waid üks meie tähtsamatest lehtedest. Muidugi, ma ei süüdistata siin mitte lehte, waid lehe esitajat, kes sarnaste wõtetega Riigikogu liigete peale mõjuda tahtis. Ma arwan aga, et see mõju wõib täitsa tagurpidine olla. Igatahes peab sellega ühinema, et see kapitaali jaotus, mis ette pandi — eraldi punktina, mitte õige ei ole, õiglasem oleks ühendada ajakirjandust kirjandusega punkt a alla ja sellepärast demokraatliku liidu nimel toetan rkl. Martinson'i ettepanekut.

J. Luur (krst.): Wäga austatud rahwasaadikud! Eilsel koosolekul tegin

ettepaneku § 12-das 6 punktina sisse võtta uus punkt ja nimelt „karskustöö kohtadel“. Ma luban enesele enne lõplikku otsustawat hääletamist selle kohta veel mõne sõna tähendada. Kõigepealt pean Riigikogu liigete tähelepanu juhtima sellele, et minule eile õhtul teatawaks sai, et kuluarides ollakse arwamisel, et mina pidawat isiklikult huwitatud olema sellest, et karskustöö peale wõetakse üks kultuurkapitaali fond. Selle peale pean ma reageerima kõige kategoorilisemalt selles mõttes, et mina mitte üht penni karskus-alal ei ole teeninud, ega tee ka seda kunagi. Küll aga olen mina mitu aastat oma kõigeparemat tööjõudu ja aega sellele liikumisele ohwerdanud ja kulutanud. Ma mõtlen, et karskusliikumist, mille päralt tulewik ja mille pärast suured wõitlused käimas, siiski ilma toetuseta kultuurkapitaalist jätta ei tohi. Tulewal — 1926. aastal, kui wastu wõetakse uus piirituse ja alkoholi seadus, kaob praegune tshekisüsteem ja karskuskeskkomitee ning karskusliikumine jääwad sellega täiesti ilma mingisuguse toetuseta. Praegu saab karskuskeskkomitee, karskusliit teatud arwu markasid tshekkidelt, kui aga nüüd tshekisüsteem ära kaotatakse, siis kaob ka alus, millelt karskusliikumine toetust sai ja nii jääks karskusliikumine täiesti ilma mingisuguse rahalise toetuseta. Waewalt on see aga mõeldaw, et meie niikaugele selle terwe ja hea liikumise suhtes läheme. Ma mõtlen, see on lihtsalt lubamatu.

Edasi, ma lehitsesin läbi praegu weel piirituse- ja alkoholi müügiseaduse ja waatasin järele, kas selles seaduses siiski midagi ei leidu, mis annaks karskusliikumisele teatud wõimaluse toetust saada, kuid ühteainukestki paragrahwi uues seaduses selle kohta ma ei leidnud, samuti arwan mina, et ka rahaasjanduse komisjon mingisugust uut paragrahwi selles mõttes seadusesse ei wõta ja nii jääb siis karskusliikumine täiesti waesekslapseks. Küll on aga kultuurkapitaali nii suur, et sealt wõiks teatud osa, üks fond ka karskusliikumisele anda. Meie näeme, et kultuurkapitaali sissetulekud koosnewad piiritus-, tubakamüügist, wälispassidelt jne. jne. Minu arusaamise järele kujuneb sellest wälja summa, mis wõrdub mitmekümnele miljonile. Kui leidub kõigile aladele toetusandmise wõimalus, siis peaks leiduma sarnane wõimalus ka karskusliikumisele. Nüüd öeldi eile weel mit-

melt poolt, et karskusliikumise-keskkomitee ju saab oma summad ja sealt peab antama toetust seltsidele kohtadel, kuid ma pean üttelema, et summad, mis karskusliit praegu saab, liig wäikesed on. Nii on käesolewa aasta 1. juulini ette nähtud kõigist 1½ miljonit marka karskuskeskliidule ja see kulub ametnikkudele palgamaksimiseks, keskliidu töö juhtimiseks, ajakirja wäljaandmiseks jne. See on nii wäikene summa, et sellest häda-waewalt jätkub keskkohale, mis wõiks sellest 1½ miljonist jätkuda weel seltsidele kohtadel. Kohalikud seltsid jääwad ilma toetuseta ja kui siin asjale appi ei tulda, on päris selge, et 1926. aastal karskusliikumine Eestis surmahoobi saab, ja et temal jalad alt ära lüüakse.

Siin wõidakse öelda, et karskustöö on ju aateline töö ja et seal peawad kõik aatelised mehed wäljasolema. Siis peaksid aga igal alal aatemehed töötama. Sellepärast kui saab toetust üks, peab seda ka teine saama, sest on ju päris selge, et ei saa ühte ala panna heasse seisukorda ja teist halba seisukorda, sest see ei oleks loomulik. Kõigehalwem selle juures on aga asjaolu, et kui Riigikogu lõpulikult otsustamisel minu ettepaneku maha hääletab, siis arwan mina, kaob igasugune julgus karskustöö suhtes ka nendel inimestel, kes karskusaate eest wõitlewad, ja rahwas saab igatahes mulje, et kui juba Riigikogu karskustöö toetamist kohtadel ei jaga, siis tähendab — see liikumine ei ole kuigi tõsine liikumine ja ta ei ole seda wäärt, et temale kaasa tunda ja aidata. Seda kardan mina kõigerohkem.

Homme ajalehtedest saab teatawaks Riigikogu lõpulik otsus. Siis öeldakse, waadake, rahwaesitus leiab, et karskusliikumine on niiwõrd wäikene asi, et meil ei maksa temale toetust anda, küllap' rahwasaadikud paremini teawad ja Riigikogu paremini näeb, kas see liikumine on seda wäärt, et temale toetust anda.

Lõpuks pean tähendama, et kõigesuurem summa ehk lõwiosa kultuurkapitaali tuleb piiritusmüügist, ja sellepärast oleks päris loomulik, et wiina wastu wõitlemiseks ja alkoholist waba kultuuri toetamiseks üks wäikene protsent kultuurkapitaalist peaks antama. See on loogiline järeldus ja meie ei leia teisi allikaid karskuse toetamiseks. On weel wõimalus määrata karskustööle riigi eelarwekorras toetust, kuid see on päris selge, et sellega ei maksa wälja tullagi, sest nii-

sugune summa ei lähe kunagi läbi ja ta hääletatakse otsekohe maha, teda ei võeta niisamuti tõsiselt, nagu praegu seda väikest asja, võtta 6-da punktina veel erifond seadusesse ja määrata selleks 3 miljonit marka karskusseltside toetamiseks kohtadel. Mina mõtlen, et kui teie, lugupeetud rahvasaadikud, selle 6-da punkti karskustöö kohta maha hääletate, ja kui teie siis selle üle järele mõtlete, kas on karskusliikumine ja karskusküsimus niivõrd tähtis meie riigile ja rahvale, kus niipalju juuakse, siis tulete teie otsusele, et teie halvasti olete teinud. Sellepärast loodan mina, et tänane hääletamine, mis lõpulik ja otsustav, annab paremaid tagajärgi, kui eile. (A. Anderkopp, tõer.: Ega kuradit Beltsebuul ikka wälja ei aja.)

A. Jürman (põl.): Lugupeetud rahvasaadikud! Mina ei oleks mitte sõna wõtnud, kui rkl. Bauer ei oleks ette kandnud, nagu oldaks ajakirjanikkude eri toetusfondi poolt hääletatud sellepärast, et ajakirjanikud olla surwet awaldanud. Mina isiklikult kuulsin sellest esimest korda ja minu peale ei ole ükski ajakirjanik katsunud surwet awaldada. Sellepärast on Riigikogu liikmed, kes ajakirjanikkude erifondi poolt hääletasid, seda täie teadmise ja põhjendusega teinud. Luban enesele siin ette kanda üksikud jooned, mispärast selle poolt hääletati, et kultuurfondide seas oleks ajakirjanikkude fond eriti üles wõetud. Nimelt on teada, et meie ajakirjandus on pidanud sennijani waeselapsena olema ja meie ajakirjanikud on väga halbades tingimustes ja oludes töötanud. Edasi on teada, et kui need kaks fondi, ajakirjanikkude ja kirjanikkude fond saawad ühendatud, siis see osa, mis peaks ajakirjanikkudele antama, väga küsitawaks wõib saada. Selle tagajärjel jääksid meie ajakirjanikud edasi waeselapse osasse, milles tänini on olnud. Et seda ära hoida, on tarwilik kirjanikkude ja ajakirjanikkude fonde eraldada. Meie peame oma ajakirjanikkude seisukorra tõstmiseks rohkem tegema kui seda senni on tehtud. Kui waadata teist oletust, mis rkl. Bauer'i poolt ette kanti, et kui seaduses erifondina ajakirjanikkude fond on üles loetud, siis saawad nad rohkem, kui neile tarwis on anda. Seda kartust ei ole, sest fondide jaotus ei pruugi sugugi olla ühesuurune nii kirjanikkudele kui ka ajakirjanikkudele.

dele. Fondid jaotatakse eriti ja siis wõib arwesse wõtta meie kirjanikkude peret ühest küljest ja ajakirjanikkude peret teisest küljest. Selle tagajärjel on siis see fond õiglaselt jagatud nii ühe kui ka teise ala toetamiseks. Siis ei ole sugugi karta ajakirjanikkude ja kirjanikkude wahel tülüküsimust, sest sellest wõib olla ja saab olema väga suur tülüküsimus, kui need toetused saawad ühise fondi alla üles wõetud kultuurkapitaali hulka.

Neil motiividel hääletasin mina ja saan hääletama selle poolt, et need fondid saaksid lahutatud.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kuna mina selle ettepaneku tegin, et ajakirjandus siia alla wõetaks, siis käib härra Bauer'i poolt tehtud etteheide ka minu wastu ja mina olen sunnitud selle peale wastama. Selle järele, mis härra Bauer ette kandis, on väga raske üldse wastata. Härra Bauer on esinenud kui kõige parem ja osawam diplomaat.

Mina olen siit kõnetoolilt ajalehti arwustanud ja mina ei karda ajalehti nii väga nagu härra Bauer. Jätan ka täiesti ajakirjanikkude asjaks, kuidas nemad ühte wõi teist minu poolt käsitatud küsimust kirjeldawad, ja missuguse seisukoha nemad ühes wõi teises asjas minu kohta wõtawad. Mina ei karda ega ei wihka ka neid inimesi, kes teewad seda waimunäriwat tööd aastast aastasse ja kellele on tarwis wahete-wahel wärskendust, kellel on tarwis oma puhkekodu ja ka isegi edasiharimise stipendiumi. Mina ei wihka neid inimesi, waatamata selle peale, kuhu leeri wõi missuguse ajalehe juurde nad kuuluvad. Mina teen wahet ajalehe poliitiliste juhtide ja ajalehtede kaastööliste wahel, wõi nagu neid seal pool nimetatakse (näitab käega tööerakonna poole), ajalehe-neeprite wahel. Siin tuleb wahet teha, sest need harilikud ajakirjanikud ei määra seda tooni ära, mis ennast ilmutab juhtkirjades wõi seisukoha wõtmises ühe wõi teise poliitilise küsimuse ja tegelase kohta. Ajakirjanduses on hulk tööd ja suur töö on seal teha neil inimestel, kes seda ka erapooletult teewad täie tõsidusega ja selle töö raskust tegelikult tunnewad. Härra Bauer ütleb, et ajakirjandus on meil rewolwerajakirjandus, teeb selle järelduse oma jutuaajamisest mõne ajakirjanikuga. Mina nii nääw ei ole, et ma seda usuksin, kuigi

sealtpoolt sarnaseid „ähwardusi“ tehti, et nende nimed lehte pannakse, kes siin teatud sihis hääletawad. See on ka tegelikult läbiwiimata ja naiiwne. Hea küll, ajakirjandus on meil rewolwer-ajakirjandus, kirjandus, mis p. 1 alla käib, seisab koos „lendawatest sigadest“, nagu ka härra Bauer siin kunagi warem on öelnud, kooliõpetajad ei kõlba kuhugi, kunstnikud on futuristid, wälja arwatud Paul Sepp, — mis jääb siis meie kultuurist weel üldse järele?

Härra Bauer ütleb, et meie ajakirjanduse toon on halb. Kuid just selle halwa tooni pärast on siin sihtkapitaali tarwis, just see toon tuleb kõrwaldada, seda olen mina juba enne öelnud. Härra Bauer ütleb ka, et rahwas tõstab selle tooni wastu protesti. Kuid kahjuks ei tõsta ta weel mitte protesti, rahwas jookseb tormi „Rahwalehe“ ja „Esmaspäewa“ peale, need on kõigeloetawamad lehed. Aga mis siis teha tuleb? Tuleb ajakirjanikkude waimlist tasapinda tõsta, et nad ise aru saawad, mis sarnaste ajalehtedega rahwa keskel tehakse. Kuid ega see nähtus ei ole mitte üksnes ajakirjanduse alal, seda tuleb ette ka kirjanduses. Wõtke näiteks sarnased teosed, nagu on Mikkelsaar'i „Lawiin“ wõi Linde „Heitlikud ilmad“, — mina ütlen, et „Rahwaleht“ ei wõi endale paremaid joonealuseid soowidagi, kui need kirjatööd on. Nii wõime näiteid tuua wäga hästi ka kirjandusest ja härra Bauer ei olegi nii uhke meie kirjanduse peale, mina igatahes olen palju uhkem ja tunnistan meie kirjandust enam, kui härra Bauer seda siit kõnetoolilt on teinud.

Ei ole igatahes otstarbekohane ühendada kahte ala — kirjandust ja ajakirjandust. (O. A m b e r g, krst.: M i s w a h e n e i l s i i s o n ?) Mina muidugi täiesti ühinen sellega, mida siin härra haridusminister ütles, ja nii rumal ma ka ei ole, et ma ei teaks, et ajakirjandust wõib paigutada kirjanduse alla, kirjandus-ajalooliselt on seda igatahes tehtud, kuid nad on siiski kaks eriala ja ajakirjandusel on oma eriülesanded, mida kirjandusel mitte ei ole. Kuid jätame kõrwale selle arutamise, kas ajakirjandust kirjanduse alla paigutada wõib wõi mitte, ja waatame, mis siin otstarbekohasem oleks. Siin on wiis üksikut ala, on üles wõetud näitekunst, kujutaw kunst, helikunst, kehakultuur ja kirjandus. Igal sihtkapitaalil on oma organisatsioon ja kõigesuurem ala on kirjanduse ala, seda peame ometi tun-

nistama, wõrreldes näitekunsti wõi kujutawate kunstide ja helikunstiga. Kõigesuurem ala on ikkagi kirjandus ja ta on ka kõige tähtsam. Aga kui siia juurde paigutame weel ajakirjanduse, siis peaks see kõigesuurem ala oma organisatsioonis osa kohti jagama ajakirjanikkudega, kuna teised kunstialad, mida ühendada wõiks üheks sihtkapitaaliks, saawad igaüks oma esituse. Öelge, kas on see siis õiglane kirjanikkude wastu? Ka nõukogus on teistel neljal alal ülekaal, kirjanikud ei saa niigi palju esitust sinna, kui seda saab kehakultuur. Kas see siis õiglane on? Juba esituse pärast tuleksid nad mõlemad lahutada, kuid ega see summade tarwitamise peale eriti ei mõju. Nõukogu määrab summad ära — kirjandusel on niisugune summa, ajakirjandusel teistsugune, ja see summa wõib olla suurem wõi wäiksem, wastawalt nendele ülesannetele, mida sihtkapitaal täitma peab. Nii on see täiesti otstarbekohasuse küsimus. Ma ütlen, ajakirjanduse alal on terve rida inimesi, keda ei saa kirjanikkudeks lugeda, aga kellele kõike seda tarwis on, mis kirjanikkudelegi. Aga et kirjanikud ise seda ei taha, et ajakirjanikud nendega ühiselt toetuse alla käiksid, seda on näha nende awaldustest ajakirjanduses, samuti ka erakirjadest, mida on saadetud ajakirjanikkude ühingule. Ajakirjanduse ja kirjanduse wahel wahe-tegemist on näha ka Eesti kirjanduswara põhimäärustes, § 2-ses. Siin on selle kirjanduswara ülesanded üles loetud ja igalpool leiame — kirjanikkude toetusrahad, kirjandusliku kultuuri tõstmise, surma puhul kirjaniku perekonna toetamine jne. Ajakirjanikkudest siin üldse juttu ei tehta, tähendab, nad on täiesti kõrwale jäetud. § 16 järele on ainult üks esitajakoht antud ajakirjanikkude ühingule, kuna 15 esitajat teistelt aladelt on. Nüüd teie näete, kuidas neid kirjanduse alla saab paigutada — ei ole see soowitaw kirjanikkudele, ei ka kultuurkapitaalile. Asjata tülid tuleksid esile. Summad on lõpuks need, mis ühe- ja teise ala wahel wahet teewad. Härra Bauer toob ka weel ette seda, et wõib olla wäiksemad wennad prowintsis ei saaks sellest ajakirjanduslikust sihtkapitaalist osa. Seda wõiksime öelda ka iga teise ala kohta. Ka kehakultuuri kohta wõiksime öelda, et wast ehk mõned wäiksemad pommitõstjad wõi sportlased prowintsidest sellest sihtkapitaalist osa ei saaks. Kuid mis saame meie

sarnaste oletustega kätte, mis ometi mitte midagi ei õienda. Tuleb asja korraldada nii, et see kapitaal oma mõju awaldaks üle terve maa. See on ainult korralduse küsimus. Aga niisuguseid oletusi teha, mina arwan, see oleks sihilik, aga sihilik niisuguste küsimuste juures olla ei tohiks. Õeldakse, et 40 miljonit marka nüüd saaks ära killustatud, — millega on see põhjendatud? Kui teie ajakirjanikkude wõtmist kirjanikkude hulka ei eita, siis lasete neid osa saada ikkagi sellest 40. miljonist. Aga 40 miljonit on ka summa, mis ennast Eesti oludes jägada laseb, ja ka seda tuleb silmas pidada.

H. Bauer (krst.): Et austatud eelkõnelejal suur luuleand on, see on meile kõigile teada, aga wahest wiskab suur luuleand ka wäikese hundiratta. (L. Johanson, sd.: Mis asi?) Ma nimetasin ainult, et Teil on suur luuleand. (L. Johanson, sd.: Teil weel suuremgi.) Täna wastastikuse komplimendi eest.

Minu eelkõneleja tähendas siin, et mina karta ja wihata ajakirjandust. Pean ütleva, et minul ei ole põhjust selleks ja ei saa minule ka seda ette heita, sest et mina ise olen ka ajakirjanduses töötanud ja töötan seal ka praegugi wahete-wahel. Siis tõi härra Johanson weel terve rea tsitaate minu eilsetest kõnedest ja tähendas, et need kuulsad tsitaadid olla. Mina ei ole oma arwamist iialgi tagasi wõtnud, waid olen seda alati otsekoheselt ja awalikult siit kõnetoolilt ja ka mujalt öelnud, sellepärast ei pruugi ma ka ajakirjandust ei karta ega wihata.

Weel tähendas lugupeetud eelkõneleja, mina olla öelnud, et meie ajakirjandus olla rewolwer-ajakirjandus. Seda ma ei teinud, waid ütlesin, et see on häbi meie ajakirjandusele, kui tema rewolwer-ajakirjanduse wõtteid tarwitab. Kui härra Johanson näiteks wiimase nädala lehtede tooni waataks, siis arwan mina, et tema sellele ka wastu waidlema ei hakka. (L. Johanson, sd.: Waidlen wastu!) See on Teie eralõbu. (L. Johanson, sd.: Kas see on rewolwer-ajakirjanduse wõte, kui Teie nimi ajalehes awaldatakse.) Kui siin näiteks ühe lehe toon wõtta, mille kohta öeldakse, et rahwas just selle lehe järele tormi jookseb ja teda armastawat, siis arwan mina, et härra Johanson ka niisuguse massi järele

jooksnud ei ole ja seda heaks ei kiida. Ka arwan mina, et minu austatud eelkõneleja eitada ei saa, et suurema osa meie ajakirjanduse toon praegu langenud on. Kui waadelda tänawuaasta ja ka läinud aastal ilmunud lehti, siis näeme, missuguse suure hoole ja armastusega on nendes kirjeldatud kõik need „wabad surmad“ ja tapmised. Tuletage meelde läinud sügisest ühe naisterahwa tapmis-lugu, mis sensatsiooniliseks sai oma ülespuhutuse tõttu. Siis kirjeldati täpselt, kus ja kuidas üks keha lamas, kuidas seal laewa peal ruumid asusid, teine kord jälle joonistatakse üles, kus rewolwer maas oli, tuuakse piltisid, skitse ja plaane, nädalate kaupa andis ülewalpool kirjeldatud sündmus meie ajakirjandusele wärsket materjaali. Igatahes ei ole sarnane toon see, mida härra Johanson oma poolt soowitab ja niisuguse massi järele ka wist härra Johanson ei jookse ega joosta ei taha. Mina arwan siiski, et suurem osa meie rahwast jääb selle juurde, et sarnane toon mitte õige ei ole.

Mis puutub härra Jürman'i tähendusse, et sihtkapitaale ühtewiisi ei pruugi jaotada, siis ei ole see mitte nii, sest § 12 ütleb just, et iga sihtkapitaali aluseks antakse Wabariigi Walitsuse poolt 3 miljonit marka, missuguseid summasid wõib suurendada kuni 5 miljoni margani, nii et teatud ühtlustamine selles paragrahwis ette on nähtud.

Juhataja J. Tõnisson: Sõna on rkl. Luur'il faktiliseks märkuseks.

J. Luur (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! Härra Johanson tähendas oma kõnes, just nagu oleks kristlikust rahwaerakonnast seda öeldud, et meie kooliõpetajad kuhugi ei kõlba. Tema ütles, et need sõnad olla wälja läinud kristlikust rahwaerakonnast. Mina wõin seda kindlasti öelda, et kristlik rahwaerakond kunagi pole Eesti õpetajaskonna kohta sarnast arwamist awaldanud, ja et härra Johanson'i sõnad tõele ei wasta. (J. Piiskar, is.: Lattik laulab iga aasta sedamoodi.)

E. Martinson (wäljasp. rhm.): Kui mina eile ettepaneku tegin ja täna seda kordan, et § 12-das sõnale „kirjandus“ juurde lisada „ja ajakirjandus“, siis ei tee mina seda sellepärast, et arwan, nagu ei kuuluks ajakirjandus kirjanduse mõiste alla; ajakirjandus on ju ka kirjandus,

waid sellepärast, et seda eriliselt toonitada. Kuna selle küsimuse kohta õige palju on kõneldud, siis tahan mina selgituseks weel seda öelda, mispärast mina siiski soovitawaks pean sõnale „kirjandus“ juurde lisada „ja ajakirjandus“ ja mitte ajakirjandus eraldi punktina wõtta. On juba küllalt selle üle waieldud, et ajakirjandus on väga tähtis tegur kultuur elus ja et ta on praegu wõrdlemisi raskest seisukorras. See on igale ühele küllalt selge, kuid on üks tähtsam asjalu, mida tingimata selgitada tuleb. Ajakirjandus teeb küll tähtsat tööd, aga need, kes seda tähtsat tööd teewad, kes ajakirjanduses kirjanduslikku tööd teewad, saawad tingimata ka kui kirjanikud toetust kultuurkapitaalist. Ma ei kujuta ette, et ajalehe reportöörid ja kõik muud väikese töö tegijad wõiksid antawast tasust osa saada ka siis, kui ajakirjandus eraldi 6-da punktina saaks § 12 sisse wõetud, nii et õieti nende isikute kontingent, kes sellest tasust osa saaksid, mitte väga suur ei oleks, sest ei ole ka sünnis poliitilise ajakirjanduse juhtidele sellest fondist üldse toetust anda. Nii jääb sedawõrd väikene kontingent ajakirjanikkudest üle, et mingit põhjust ei ole nõuda, et seda tingimata oleks tarwis eraldada. Ajakirjanikud kui kirjanikud, käiwad ka selle kirjanduse mõiste alla, muidugi kui nemad teewad wäärtuslikku tööd ja sellepärast arwan mina, et on küllalt põhjendatud, kui meie nii öelda selguse pärast juurde lisame sõnale „kirjandus“ sõnad „ja ajakirjandus“, olgugi et ajakirjandus ei käi selle mõiste alt välja. Sellepärast kordan ka mina täna oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut. See ettepanek oleks soovitaw just selguse pärast.

Mis puutub sellesse, nagu ühe rahwasaadiku poolt muuseas on tähendatud, et minu poolt esitatud redaktsioon ei wõimalda küllalt selget arusaamist selle seaduse täitmisest, siis juhin mina tähelepanu selle peale, et § 13-as on ära määratud, kuidas iga kultuurala kapitaali tuleb walitseda ja tarwitada. See sünnib nimelt põhimääruste alusel, mis Wabariigi Walitsus haridusministeeriumi ettepanekul kinnitab. Need põhimäärused ongi praegu haridusministeeriumil teoksil. Kas see kord küllalt ajakirjanikka rahuldab, see on iseküsimus ja otstarbe küsimus, kuid ma ütlen, et selles seaduses on palju küsimusi jäetud just Wabariigi Walitsuse

ja haridusministeeriumi otsustada, sest see seadus koosneb ju mõnest paragrahwist, ta on nii öelda, raamiseadus. Aga seda öelda, et minu redaktsioon selle küsimuse selgusetuks jätab, see ei ole loogiline, sest seaduses on täiesti kindel kord ette nähtud, kuidas seda küsimust lahendada.

Haridusminister H. B. Rahamägi: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ajakirjandus ei ole minu peale mingisuguste surweabinõudega püüdnud mõjuda selleks, et neile sihtkapitaali asutada. Aga ka siis, kui nad seda oleksid teinud, ma ütlen, kui oletada niisugust asja, mina ometi peaksin siin, kui walitsuse esitaja, neil põhjustel, mida juba eile ette kandsin, selle sihtkapitaali wastu kõnelema, juurde lisades weel seda, et üksikute sihtkapitaalide walitsemine sünnib wastawate põhimääruste kaudu, mis haridusministeeriumis kirjandusfondi jaoks peaaegu välja töötatud on, seal on arwestatud ka juba ajakirjandusega. Ajakirjanikkudele on oma esitus määratud, sellepärast et ajakirjanikud sünnitawad teatud ametiühisuse. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t.) Need määrused ei ole weel lõpulikult välja töötatud ja wõib olla, et seal leitakse tarwilikuks muudatusi ette wõtta, kuid ma ei tahaks uskuda, et ajakirjanikud arwawad, et haridusministeerium neid täiesti tähele panemata jätab. Et see mitte nii ei ole, on haridusministeerium juba näidanud nende mitmesuguste ettepanekutega, mis ta ajakirjanduse tõstmiseks ja edasiharimiseks esitanud ja peab seda ka edaspidi silmas, et ajakirjanikud oleksid tarwilikul määral esitatud kirjanduse fondi walitsemises. Haridusministeerium teab väga hästi, kui suurt ja tähtsat osa meie ajakirjandus rahwakultuuri tõstmiseks etendada wõib. Haridusministeerium ei wõi ja ei tahagi seda kahe silma wahele jätta, waid toetab seda põhimõtet, et ajakirjandusel peab olema wastaw osa kirjandusfondis.

K. Ast (sd.): Väga raske on ära määrata, kes on kirjanik. Kui omal ajal see küsimus arutamisel oli muuseas kirjanikkude liidus, siis ei leitud kindlat kriteeriumi selleks, kes on kirjanik. Ajakirjaniku mõiste on natukene selgem. Ajakirjanik on kahtlemata igaüks, kes töötab mõne ajalehe juures, olgu alalise toimetuse liikmena, alalise kirjasaatjana, reportöörina jne., see on kahtlemata aja-

kirjanik. Kes on aga kirjanik, seda on raske öelda, kas igaüks, kes siin wõi seal mõne reakese ilukirjanduse alal awaldanud... Samuti on wäga raske wahet tõmmata kirjaniku ja ajakirjaniku wahel. Kirjanik on wäga sagedasti ka ajakirjanik ja ümberpöördult. Kuhu arwata näiteks shurnaalid? Shurnaal kui perioodiline wäljaanne, tuleks öieti lugeda ajakirjanduse hulka, kuna seal aga sagedasti kirjanikud oma töid awaldawad ja kirjandushurnaale toimetawad. Nii et ühelt poolt on kerge ära määrata, kes on ajakirjanik, kuid teiselt poolt wäga raske ära määrata, kes on kirjanik. Faktiliselt on lugu nii, et enamasti iga kirjanik on teatawal määral ka ajakirjanik ja ajakirjanikud on samal ajal ka kirjanikud. Mina mõtlen, et kui seaduseelnõus on kultuurkapitaal jaotatud teatud liikidesse, seal hulgase ette nähtud ka kirjanikud, siis on sellesamaga mõeldud kõiki neid inimesi, kes tõesti kirjanduse alal loowalt tegewad on olnud wõi on. Sinna hulka kuulub ka muidugi kriitika, kirjandus-ajalugu ja palju muud sarnast kirjanduslikku tegewust. See kõik mahub kirjanduse mõiste alla ja kui seaduses nimetatakse, et kirjanikkude jaoks moodustatakse erifond, siis on kahtlemata selle fondi hulka arwatud nii kirjanikud kui ka ajakirjanikud. Lisandus niiviisi wastu wõtta, nagu härra Martinson ette pani, wõiks halbu tagajärgi anda just sellepärast, et siis ei saaks enam inimesi otse teenete järele hinnata, nii öelda teenete järele kvalifitseerida, waid peab kvalifitseerima kutse järele. Kuna kirjaniku kohta kahtlus wõib tekkida, kas ta on kirjanik wõi mitte, seda ajakirjaniku kohta öelda ei wõi. Ajakirjanik on kahtlemata iga alaline kirjasaatja, iga reportöör ajakirja juures. Siin on antud hulk inimesi ametikutse tundemärkide järele kätte ja see inimeste hulk on suur. On antud suur hulk inimesi, kes eritunnuste järgi käiwad selle rubriigi alla, kuna sellega weel mitte öeldud ei ole, et need inimesed sisuliselt sinna kuuluma peaksid. Ei ole mingit tarwidust eriti nimetada, et sinna ka ajakirjanikud kuulwad ja sellepärast on rkl. Martinson'i ettepanek wastuwõtmatu ja iseäranis kirjanikkude seisukohalt mittesoowitaw. Ma kordan weel, et nad kõik kuuluwad selle liigi alla, kuid kuuluwad selle järele, kuiwõrd nad üldiselt tunnustatud on. Seal ei hakata wäliseid tunnismärke ette tooma, waid hinnatakse otsekohe nende

loowat tegewust, produktsiooni ja selle hindamise tagajärjel wõetakse nad nende nimekirja, keda nimetatakse seaduses „kirjanikud.“ Aga kui sinna on juurde lisatud „ja ajakirjanikud“, siis tuleb, ilma et mingisugust hindamist oleks tarwis ette wõtta, puht automaatselt hulk inimesi asjaosalisteks ja need wõiwad wõimu ja ülekaalu oma kätte wõtta. Selles mõttes on just loowatele kirjanikkudele sarnane kindel ühtepanemine wäga kardetaw. Loowate kirjanikkude seisukohalt waidlen Riigikogu liikme Martinson'i ettepaneku wastu.

Juhataja J. Tõnisson: Aruandja poolt on ettepanek § 12-da I lõike lõpust maha kustutada „6) ajakirjandus“, ja sõna „ja“ mahutada 5 punkti ette.

Lõpusõna on aruandjal. Aruandja lõpusõna ei tarwita.

§ 12 kohta on tehtud neli ettepanekut. 1) Rkl. Jonas'e poolt on ette pandud § 12-ast wälja jätta II lõige ja III lõige, neid eraldi hääletades. 2) Rkl. Luur'i poolt on ette pandud § 12-sse I lõike alla juurde wõtta 6-da punktina — karskustöö kohtadel. 3) Rkl. Martinson'i poolt on ette pandud § 12-da teises reas juurde lisada sõnale „kirjandus“ — „ja ajakirjandus“ ja lõike lõpus wälja jätta sõna „ajakirjandus“, 4) on aruandja ettepanek, mis mina juba ette kandsin.

Iseseiswad ettepanekud, millel wastandit ei ole, on ühelt poolt rkl. Luur'i ettepanek ja teiselt poolt rkl. Jonas'e ettepanek, kuna rkl. Martinson'i ja aruandja ettepanekud lähewad teatawas mõttes üksteisele wastu. Hääletan nõnda, et esimesena tuleb rkl. Jonas'e ettepanek, siis rkl. Martinson'i ettepanek ja kui wiimane wastu wõetakse, on ka aruandja ettepanek otsustatud. (M. L a a r m a n, põl.: K o r d l ä k s e g i!) Midagi ei ole segi; kui Teie mõtlete, siis tase mini. Kõigewiimaks tuleks hääletamisele rkl. Luur'i ettepanek. Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Mina teen ettepaneku enne hääletada aruandja ettepanek, punkt 6 wäljajätmise kohta, et rkl. Martinson'i ettepaneku hääletamise juures järeldusi teha.

Juhataja J. Tõnisson: Riigikogu liikmed teewad järeldusi üht kui teist wiisi. Nüüd on nõnda, et kui keegi soowib, et ajakirjandus üldse käesole-

wast paragrahwist wälja peab jääma, hääletab ta aruandja ettepaneku poolt. Kui keegi soowib, et ajakirjandus ühendatakse kirjandusega ühe punkti alla, siis hääletab ta rkl. Martinson'i ettepaneku poolt.

Asun rkl. Jonas'e ettepaneku I osa hääletamisele, wälja jätta II lõige. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jonas'e ettepanek III lõige wälja jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Asun aruandja ettepaneku hääletamisele — § 12-da I lõike lõpus maha kustutada „6) ajakirjandus“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 26 häält, wastu — 32, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Martinson'i ettepanek. (O. Gustawson, is.: Seda ei saagi hääletada!) See on iseisew ettepanek. (O. Gustawson, is.: Punkt on otsustatud sisse jätta.) Asun rkl. Martinson'i ettepaneku hääletamisele, see on, et § 12-da I lõike 2 reas sõna „kirjandus“ järele juurde lisada sõnad „ja ajakirjandus“ ja lõpus wälja jätta sõna „ajakirjandus“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, wastu — 32. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, wastu 43, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Luur'i ettepanek wõtta § 12 esimesesse lõikesse uus punkt „karskustöö kohtadel“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 12 sel kujul, nagu ta II lugemisel wastu wõeti. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 12 wastu wõetud.

E. Jonas (is.): Kordan II lugemisel tehtud ettepanekut, nimelt wõtta sisse uus § 12-a: „Kirjanduse ja kujutawa kunsti sihtkapitaalidest peab vähemalt pool minema loowate kunstnikkude toetamiseks.“

II lugemisel jäid paljud Riigikogu liikmed minu parandus-ettepaneku hääletamisel erapooletuks. Nähtawasti ei olnud küsimus neile mitte päris selge, mis selle parandus-ettepanekuga tahetakse

kätte saada ja kui suured summad selle ettepanekuga ühenduses seisawad. Mina lubaksin enesele pisut selle küsimuse juures peatada.

Wõib olla ehk kohutas mõnda Riigikogu liiget hääletamast härra Päts'i wahelhüüe, et ärge awaldaage kunstnikkudele umbusaldust, waid usaldage neid niiwõrd, et nad ise otsustaksid, missuguse osa nendele tulewast kapitaalilist ühele wõi teisele alale määrata. Mina waidlesin juba tol korral sellele wastu ja ütlesin, et minu ettepanek ei awalda mingit umbusaldust, waid just wastuoksa. Selle seaduse järgi läheb küll kapitaal eri omawalitsus-organisatsiooni kätte, aga sinna organisatsiooni on sisse wõetud mitte üksi kunstnikud, waid ka need inimesed, kes kaugel seisawad loowast kunstist, kes wõib olla sellest küll huwitatud on ja kes kunsti laialilaotamisega ja populariseerimisega tegemist teewad, kuid kes ise siiski ei loo. Järelikult wõiwad nad anda niisuguse otsuse, mis ei oleks soowitaw kunstnikkudele. Et see nii on ja et kunstnikud minu ettepaneku wastu ei ole, ja et nad isegi minu ettepaneku otstarbekohase leiawad olewat, selleks lubatagu mul paarist kirjast mõned wäljawõtted ette kanda. Olles hariduskomisjoni liige, on minule tulnud kiri meie üldiselt tunnustatud maalikunstnikkude Mägi ja Triik'i poolt, ja nemad kirjutawad nii: „Päewalehes“ 23. oktoobril ilmunud lühikese Riigikogu hariduskomisjoni koosoleku kirjelduse järele, kus kultuurkapitaali seadus II lugemisel wastu wõetud, oleme asja käigust hariduskomisjonis enam-wähem informeeritud. Oleme täiesti päri Teie ettepanekuga, et kultuurkapitaalilist kujutawate kunstide toetuseks langewa osa jaotus:

1) kunstnikkude otsekohese loomingu toetuseks (näiteks stipendiumid, toetusrahad, tööde ostmised ja tellimised), ja

2) kaudseks toetuseks (näiteks kunstinaitude hooned, ateljeed üksikutele kunstnikkudele jne.) oleks kultuurkapitaali seaduses ette nähtud. Wastasel korral wõib meie walitsewate ringkondade bürokraatliku mõtlemiswiisi juures kergesti kujuneda, et otsekohese loowa töö edendamise asemel kapitaali lõwi-osa kulutatakse igasugu näitushoonete, ateljeede (mis muidugi ka tarwilikud, kuid mitte esimeses järjekorras!) ja teiste kujutawate kunstide kaudse edendamisega seotud immobiiliate püstitamiseks.

Sellepärast on kunstühing „Pallas’e“ kindel soov, et kultuurkapitaali seaduses oleks ette nähtud, et vähemalt pool kultuurkapitaali kujutawate kunstide toetuseks langewast osast iga aasta peaks kunstnikkude otsekohese loomingu toetuseks minema.“

Nii siis ei kirjuta nad seda mitte isiklikult, waid nad on seda küsimust arutanud ka kunstühing „Pallas’es“, kelle nimel nad ka kõnelewad.

Edasi, sellesama küsimuse kohta on wõtnud sõna, ma ütlen jällegi, üldiselt tumustatud kirjanik ja arwustaja Tuglas, kes on andnud wõrdlemisi pika ülewaaete selle kohta, kuidas kirjanikud seda küsimust hindawad. Ta kirjutab muuseas nii: „Meil on alati kurdet, et meie maalikunst ei paku suuremaid kompositsioone ja kirjandus wäljatõtet romaane, draamasid jne. Kogu meie kunst ja kirjandus on sündinud ülepeakaela, rutates, pool kogemata, sest töötajail pole aega süweneda, leiwamure piitsutab taga.

Ehitatagu nüüd ka kui uhked näitustepaleed ja asutatagu kui suured kirjastused — mis on sellest kirjandus wõi kunst tõeliselt wõitnud?! Kunsti ja kirjanduse loomingu seisukord on jäänud täiesti endiseks. Mida asetada näitusele, mida kirjastada, kui pole wõimalust luua? See on otse needus, et ei taheta wõtta asja oluliselt, sisuliselt. Ka siamaale on saadud korraldada kuidagi näitusi ja hea raamat on ikkagi wõinud ilmuda. (Just wiimase aja kriisiaega ei tule arwesse wõtta, sest see läheb ometi mööda.) Peaasi aga: kõigi andeliste inimeste loomingu jääb poolikuks, anded kulwad tühja, ja see on ka ühiskondlikust seisukohast pillamine!

Praeguse põlwe Eesti kunstnikkude ja kirjanikkude saatus on otse traagiline. Aastad kuluwad, kuid ma ei näe kedagi, kes oleks suutnud enesest kõik selle wäljendada, mis temas peitub. Meie kõigi aeg ja energia kulub wäikeste asjade ajamiseks, praktilisteks ülesanneteks, millel pole kunstiloominguga tihti mingit tegemist. Olen ise wälja löödud tõelisest loowast tegewusest, niisama on teised. Otse meeleheiteliga mõtlen tagasi aegade peale, mil wõisin kirjutada weel nowelle, mõelda ilukirjanduslikult. Ja mitte ükski mina pole ses traagilises seisukorras, waid teised niisama.

Mis aitawad siin ilusad tulewikuka-watsused, kui neist tegelikult pole mingit kasu? Kui kultuurkapitaal ei näe oma peaülesannet loomingu wõimaldamises, siis pole ka tulewasel kirjanikkude ja kunstnikkude põlwel sellest tõelist kasu. On waja, et aineline energia wõimaldaks waimlise energia wäljendust. Kõik muu on kõrwalise tähtsusega. Meil kurdetakse alati, et meie kunst ja kirjandus pole küllalt wäärtuslik selleks, et tema peale nii palju kulutada. Kuid selle juures ei taheta tähele panna, kuidas on sündinud teiste wäikeste kultuurrahwaste wäärtuslik kirjandus ja kunst. Ka seda ei olnud alguses, kuid ühiskond wõimaldas aineliselt selle tekkimise. Nüüd tagajärele näidatakse nende saawutuste peale ja öeldakse: meil pole nii wäärtuslikke kirjanikke ja kunstnikke, meie wäikesed mehed pole aga toetuse wäärilised. Kuid olen juba nii mitu korda toonitanud, et näiteks Ibsen wõi Aho ainult sellepärast nii suured on wõinud olla, et nende loomingu algusest peale on toetet, wõimaldet. Seda tehti juba siis, kui nad olid peaaegu algajad. Muidugi, siin wõib eksida, mõneski andes pettuda, kuid kus ei juhtu seda? Positiivsed wõidud on pettumustest ometi suuremad.

Meie oludes ei tulegi seda loowate andide toetamist mõelda nii suurejooneliselt, vähemalt esialgu. On aga tarwilik, et needki, kes senni suurte raskustega wõideldes tunnistust on suutnud anda, et nad midagi tõesti wõiksid korda saata, tulewikus oma wõimeid kultuurkapitaali abil laiemas ulatuses saaksid awaldada.

Kui meil kord tõesti on wäärtuslikku kunsti ja kirjandust, küllap siis leidub ka näitustepaiku ja kirjastajaid. Lisaks ka suuremat osawõttu rahwa poolt. Olen isiklikult selles arwamises, et praegune publiku loidus ja leigus meie kirjanduse ning kunsti wastu oleneb osalt ka sellest, et see kirjandus ja kunst pole ise küllalt huwitaw. Ta on poolik, eskiisiline, mitte-täiuslik. Miks ta seda on, on juba teada. Ja sellest nõiaringist ei pääse meie muidu, kui küsimuse sjsulise, olulise lahenduse abil.“

Tuglas toonitab samuti nagu Triik ja Mägi’gi seda, et kultuurkapitaalist on waja eraldada üks osa, mis läheks ainult loowate kirjanikkude toetamiseks.

Pilt mis Tuglas on kujutanud, on selge ja minul on wähe sinna juurde lisada,

sest teie kõik tunnete ja teate meie kirjandust, meie kirjanikka ja nende elulugusid.

Mul tarwitseb ainult meelde tuletada Juhan Liiwi, kes oleks wõinud anda wäärtuslikka töid, aga tema saatus oli, et ta pidi töötama mitte sellel alal, mis tema ande kohane, et tema ei saanud anduda sellele, millele ta tahtis, ja sellepärast olemegi saanud Juhan Liiw'ist ainult killukesed, mis ei lase teda paista tema õiges suuruses.

Tuletagem meelde weel Jaan Oksa ja terwet rida teisi kirjanikka, siis on teile selge, et nemad neis oludes, milles meie kirjanikud — kunstnikud tegutsema pidid, ei saanud edeneda niiwõrd, et oleksid wõinud sarnaseid wäärtusi looma hakata, nagu seda meil wiimasel ajal nõutakse. Aga olud ja elamistingimised on jäänud samadeks, nagu Juhan Liiw'i päewil. Sest mispärast muidu peaks meie „Kauka Jumala“ ja „Libahundi“ autor praegu tiibusejaagutama? Kui temal oleks aineiline kindlustus, siis wõiks ta palju paremat pakkuda. Aga wõtke ka meie nooremaid kirjanikka, näiteks Albert Kiwikas't. Keegi ei waidle wist selle wastu, et sellel mehel on nõndaõelda suur kirjanduslik amplituud, and. Aga kui teie waatate, kuidas ta areneb ja missuguseid edusamme ta teeb, siis on teile selge, et tema loominguga pole asi korras. Meie arwustajad wangutawad õigusega pead, sest Kiwikas lõhub; ta ei tööta, ei wiili, waid lööb umbropsu. Temal on teraw silm ja hea kõrw, mis kõik kuuleb, aga temal ei ole aega ja wõimalust seda läbi seedida, mida tema kõrw kuuleb ja silm näeb.

Mina olen kuulnud, et tema kirjutawat oma romaane nii, et peatüki üks osa ilmub juba trükis, kuna teine alles peab hõljub ja peab ajalehe järgmiseks numbriks walmis olema.

See tuletab mulle elawalt meelde Eduard Wilde „Mahtra Sõja“ sissejuhatust, kus kirjanik selle suure teose walmimist nii kirjeldab: „Teos walmis muide ebalahedatel tingimustel — õhtu- ja öötööna pärast päewatööd toimetuses, kestes nõnda päewast-päewa. Käsikirja lähema numbri jaoks wiis trükikoja käskjalg hommikul wara minult ära — wiimased read olid sagedasti weel märjad.“ — Nii ei loo kirjanikud mujal mitte oma suurteoseid. Meie teame kirjandusajaloost, kuidas Tolstoi oma „Sõda ja Rahu“

11 korda ümber kirjutas, enne kui see trükimusta nägi — tal oli seks aega ja raha. Aga meie kirjanikud on sunnitud andma märjad read trükikotta. Kas wõite ja tohite nõuda, et sarnaste olude juures nad peaksid andma meile sarnaseid wäärtusi, millega wõiksime teiste rahwaste kõrwale asuda. — See on meeletu nõudmine.

Kuid ma ei tahaks selle asja juures kauem enam peatada, igalühel teist peaks teada olema meie kirjanikkude wilets aineiline seisukord. Ja kui teile see teada on, siis peate teie tõmbama tarwilikud järeldused.

Minu ettepanek käsitab kirjanduse ja kujutawate kunstide jaoks minewaid erikultuurkapitaali summasid. Kui suured need wõiksid olla, selle kohta lubatagu minul üks wäikene kalkulasioon ette kanda. Nagu teada, kui wõetakse wastu kultuurkapitaali, siis läheb riigicelarwest suur osa kultuuriliseks toetuseks määratud summasid kultuurkapitaali kanda. Meie kultuurkapitaali sissetulekud on aga piiratud 35—40 miljoni margaga, mitte rohkem. Sellest läheb kõigepealt toetuseks näitekunstile: „Estoniale“ — 6 miljonit, „Draamateatrile“ 1.800.000., „Wanemuisele“ — 2.500.000.—, „Endlale“ — 300.000.—, „Sädele“ — 300.000.—, „Ugalale“ — 125.000.—, Narwa teatritele — 300.000.—, rahwalikkude näitemängude edendamiseks — 600.000.—, Kuressaare Eesti seltsi toetamiseks — 75.000.—, ja Draamastuudiole — 100.000.— Kokku näitekunsti jaoks eraldatakse sellest kapitaalist 12 miljonit. Aga peale selle on ju weel teada, et kultuurkapitaali peab ka teisi selle kunsti alal tegutsewate isikute nõudmisi rahuldama. On tarwis neile wäljamaa reisisid wõimaldada, on tarwis kursusi korraldada jne. Ja kõike seda peab weel selle 12 miljonile juurde wõtma.

Edasi wõtke muusika ala. Muusika alal saab Tallinna konserwatoorium — 3 miljonit, Tartu kõrgem muusikakool — 1.200.000.— ja koorilaulu edendamiseks — 100.000.—. Kokku on jällegi kindlustatud sellele alale 4 miljonit 300 tuhat marka.

Siis edasi wõtke Tartu kunstikool „Pallas“, kellele määratud 2.264.000.—, Eesti kirjanduse seltsile on määratud — 1.400.000.—, õpetatud Eesti seltsile — 120.000.—, akadeemilisele emakeele seltsile — 400.000.— ja „Looming'ule“ —

1.000.000.— Peale selle on veel ette nähtud toetus wanadele kirjanikkudele ja kunstnikkudele — 1.434.000.— Kokku teeks see wälja ümmarguselt 22.500.000.—

Kui wõtame meie kultuurkapitaali esimese tegewus-aasta, kuna tuleb fonde luua, mille wastu mina waidlesin, kuid mille Riigikogu siiski wastu wõttis, siis läheb kaheksateist miljonit fondideks, ja on wõimatu rahuldada kõiki neidki tarwidusi, mis juba eelarwe-korras peawad kultuurkapitaali kanda minema — Loo-watele jõududele ei jää midagi.

Aga ütleme, et sellest aastast saab veel üle ja järgmisel aastal jääb jaotamiseks kultuurkapitaali 35 miljonit. Arwame sellest summast s. o. 35 miljonit, \$ 16 põhjal üks wiendik, see on 7 miljonit, maha, mis läheb Wabariigi Walitsuse käsutada nende kultuurialade jaoks, mis otsekohe § 12 põhjal toetust ei saa. Jääb seega järele 28 miljonit. Nüüd arwame sellest summast veel 22.500.000 mk. maha, siis jääks meil järele 5.500.000 marka. Aga sellest 5.500.000 margast on tarwis määrata näitekunsti haru jaoks, kõiksugusteks stipendiumideks, wäljamaa-reisideks jne., umbes 1 miljon marka. Samaks otstarbeks peaks helikunstile vähemalt 500.000 määrama; kehakultuur ei lepi muidugi mitte vähemaga kui 1 miljoniga; siis on veel see uus ala, ajakirjanikkude sihtkapitaal, — ega nemadki ei saa vähemaga toime, kui 500.000. See teeb kokku 3 miljonit. Nõnda jääks järele puhast, mille peale kunstnikud ja kirjanikud praegu loodawad, 2 miljonit 500 tuhat marka. Ja minu ettepanek seisab selles, et sellest 2½ miljonist kindlustab Riigikogu poole loowate kunstnikkude stipendiumideks ja otsekoheseks toetuseks.

Nii näete siis, et see ettepanek ei ole sugugi kohutaw, waid maksimaalselt wõib tema puudutada 1.250.000 marka. Mina mõtlen, vähemalt selle summaga peame meie kindlustama loowat tööd kirjanduse ja kunsti alal. Kui teie nüüd tunnistate, et meie kirjandus ja kunst on halb, ja soowite näha juba lähemal ajal paranemist, siis peate teie wastu wõtma selle paranduse.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **B. Oja**: Härra Jonas'e ettepanekuga komisjoni nimel ühineda

ei saa. Hariduskomisjoni on seda küsimust arutanud, ja kui härra Jonas arwab, et kultuurnõukogu ei oska küllalt loowat kunsti hinnata ja kunstnikkudele loomingu-tööks toetust ei anna, ja kui kultuurkapitaali nõukogu nii pahatahtlik on loowate, algatajate kunstnikkude wastu, siis arwan, et kuigi see härra Jonas'e poolt ette pandud paragrahw läbi läheks, siiski see nõukogu, kui ta juba niiwõrd pahatahtlik on, midagi nendele algawatele kunstnikkudele ikkagi ei määra, waid neile, kes juba midagi loonud on. Mis puutub sellesse arwamisse, et kultuurkapitaali nõukogu ei kawatsewat loomingu-aldse mingisugust abiraha määrata, siis on see arwamine härra Jonas'elt täitsa ekslik. Haridusministeeriumi poolt on esitatud kawa, mille järele on ette nähtud igale kunstnikule, teadlasele ja kirjanikule, üldse wiiel alal, maksta 12.000 marka kuus. See teeb kokku wälja üle 3. miljoni, ligi 4 miljonit. (E. Jonas, is.: See on juhuslik, see ei kindlusta mitte kedagi!) Ja see, mida teie siin ette panete, teeb wälja 1½ miljonit, wõi koguni 1.200.000. Kui kultuurnõukogu loodud on, siis wõiwad need lugupeetud kirjanikud, keda härra Jonas siin ette luges, ise otsustada, mis seal teha tuleb, kas määrata loowa töö tegijatele stipendiumi, wõi ära osta nende töid, sellega neid toetades. Kui meie seda seadusega kindlaks määraksime, takistaksime meie ainult nende oma tahtmist täita. Ma kahtlen, et kultuurkapitaali nõukogu pahatahtlik meie loowate kunstnikkude ja kirjanikkude wastu oleks. Hariduskomisjoni nimel ma ettepanekuga ühineda ei saa.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Jonas'e poolt on tehtud ettepanek wõtta seaduseelnõusse § 12-a, mille sisu järgmine: „Kirjanduse ja kujutawa kunsti sihtkapitaalidest peab vähemalt pool minema loowate kunstnikkude toetamiseks.“ (Hääl etatakse.) Ettepaneku poolt on 22 häält, wastu 28, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **B. Oja** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 13.

§ 13. Iga kultuuriala tarwitamiseks määratud sihtkapitaali walitsemine ja tarvitamine sünnib põhimääruste alusel, mis Wabariigi Walitsus haridusministeeriumi ettepanekul kinnitab.

Sihtkapitaalide walitsemisorgaanid kujundatakse wastawa kultuurala ülesannetega kooskõlas töötawate ühingute, seltsede, õppe- ja muude asutuste ning ettewõtete esitajaist wastawalt iga sihtkapitaali põhimäärustele.

Aruandja **B. Oja** (loeb):

§ 14. Kawatsuste ja ettepanekute läbiarutamiseks kultuurkapitaali kasutamise kohta asutatakse haridusministeeriumi juures kultuurkapitaali nõukogu haridusministri wõi tema esitaja juhatusel ja järgmistest liigetest: igauhe erikapitaali juhatusel poolt kaks esitajat, Riigikogu poolt 3 esitajat, Tartu ülikoolilt 2 esitajat ja rahaministeeriumilt 1 esitaja.

E. Jonas (is.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku § 14 eelwiimasest reast jätta wälja sõnad: „Riigikogu poolt 3 esitajat“. Selle ettepaneku motiivid kandsin ette Riigikogu eelmisel koosolekul.

Kuid ma tahaksin Riigikogu eelmise otsuse puhul öelda järgmist: Riigikogu, lükates tagasi minu endise parandus-ettepaneku, on andnud kirjanikkudele põhjuse ja õiguse wisata meie seltskonnale näkku nii, nagu seda teeb Albert Kiwikas oma manifestis „Mina Albert Kiwikas“. Seal ütleb tema nõnda: „Wiskan sulle „lohe“ selle raamatu wastu wahtimist naermiseks, puremiseks ja söimamiseks. Ma tean, et see sind tõbrast wihastab, kuid ma ei wõi siiski seda jätta, sest kogu mu kahekümneaastase elu kõnts ja saast teie seas on küllalt niipalju mu makku imbund, et mind oksendama panna.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Härra Jonas, kui see Riigikogu aadressil käib, siis palun lõpetada.

E. Jonas (is.): Ei, mina ütlesin, et kui Riigikogu selle otsuse wastu wõttis, siis on kirjanikul õigus heita meie seltskonnale ette. „Seepärast sa „lohe“ löö oma penikihwad mu sääremarjadesse, ehk kui sind kirjandus ei huwita, olles marodöör, kõrilõikaja, sahkerdaja, liiakasuwõtja, kingsepp, „Wanemuise“ rätsep wõi mõni muu aus ametnik ehk kapitalist — ära osta seda raamatut ja tee ka oma sõprade seas kihutustööd, et seda ei ostetaks.“ (J. Gutman, põl.: Wäga halb reklaam meie kirjanikkudele!)

H. Bauer (krst.): Härra Jonas'e kõne oli kõigeparem propaganda härra Jonas'e ettepaneku wastu. Nüüd on isenesest selge, et see tarwis on, et meie vähemalt 3 esitajat peame Riigikogu poolt saatma. Loomulik, et meie end ise gilljotineerima ei hakka. Riigikogul on õigus ja kohus teada, kellele ta miljonid annab.

E. Jonas (is.): Ma pean ütleva, et mina isiklikult sarnast kirjanduslikku wormi ei õigusta ega ei tunnusta. Aga ma saan aru Albert Kiwikas'est ja tunnistamast, et temal on õigus heita meie seltskonnale ette, sellele seltskonnale, kes ainult nõuab kirjanikult, aga ise midagi anda ei taha, peale pilke ja hirwitamise. Riigikogu on täna wastu wõtnud niisuguse otsuse, mis palju ei paranda kirjanikkude sennist seisukorda ja sellepärast wõite kindlad olla, et tulewikus niisuguseid ja wahest weel rõwedamaid asju — ütlen, täie õigusega — seltskonnale näkku heidetakse.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **B. Oja**: Need motiivid, mis härra Jonas praegu ette kandis, annawad Riigikogule weel enam põhjust sisse jätta kolm Riigikogu esitajat.

Juhataja **J. Tõnisson**: Rkl. Jonas'e poolt on ettepanek wälja jätta sõnad: „Riigikogu poolt 3 esitajat“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 14 sel kujul, nagu ta on Riigikogu poolt teisel lugemisel wastu wõetud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 14 wastu wõetud.

Aruandja **B. Oja** kannab ette ja nähtawa enamusega wõetakse wastu § 15.

§ 15. Kultuurkapitaali nõukogu waatab läbi üksikute erikapitaalide aruanded ja eelarwed, selgitab toetussamise tarbelikkust ning seab kokku ja põhjendab ettepanekuid kultuurkapitaali iga-aastase jaotamise kohta, mis haridusministri heaksarwamisega Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette pannakse.

Aruandja **B. Oja** (loeb):

§ 16. Kunni ühe wiendiku iga-aastasest kultuurkapitaali tuludest wõib Wa-

bariigi Walitsus wälja anda ilma kultuurkapitaali nõukogu kaastegewusest eestkätt teaduslikkudeks ja hariduslikkudeks otstarbeteks. Sellest, summast tasutakse ka kõik kultuurkapitaali asjaajamise ja walitsemise kulud.

E. Jonas (is.): Ma kordan eelmisel lugemisel tehtud ettepanekut, nimelt § 16. wälja jätta. Põhjenduseks sellele lisaks, mis ma minewal korral ette tõin, on weel see, et kuna nüüd asutati uus — kuues sihtkapitaal juurde, siis kipub kultuurkapitaali üksiku ala summa õige wäikeseks jääma ja kui sellestki antakse weel Wabariigi Walitsuse käsutusse $\frac{1}{5}$, siis ei saa ükski § 12 tähendatud harudest kultuurkapitaaliga midagi peale hakata.

H. Bauer (krst.): Selle paragrahwi wäljajätmisest ei wõi juttugi olla, sest see reguleerib just ja annab walitsusele wõimaluse teaduslikuks otstarbeks anda summasid ja ma arwan, et rohkem kui keegi teine tarwitab toetust just meie teadus, sellest oli ka komisjonis mitmel korral juttu ja seal jäadi selle juurde, et siit kapitaalid wõiks toetust anda ka teaduslikkudeks ja hariduslikkudeks otstarbeks, ja et Wabariigi Walitsusel oleks wõimalus neid summasid ise reguleerida. Kui see nüüd wälja jäetakse, siis on meil wõimalus wõetud just puht-teaduslikuks otstarbeks toetust anda. Igas riigis on selleks otstarbeks suured summad määratud ja tähtsamad ülesleidjad ning inimesed heategijad, nagu Koch'id ja Pasteur'id ei ole mitte oma kulul saanud tööd teha, waid see on kõik walitsuse toetusel sündinud. Kui meie selle paragrahwi ja ühtlasi selle wiimase toetuswõimaluse wälja jätame, siis annaksime sellega iseenele waesuse tunnistuse wälja. Minu arwates peaks see paragrahw tingimata sisse jääma.

Juhataja J. Tõnisson: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja B. Oja: Komisjoni nimel ei saa ma ühineda rkl. Jonas'e ettepanekuga. Ma arwan, et kui härra Jonas eelmise paragrahwi juures tähenduse tegi, et kultuurnõukogu mitte küllalt õiglaselt ei jaota neid summasid, siis jätab käesolew paragrahw walitsusele lahtise ukse seda korraldada.

Juhataja J. Tõnisson: Rkl. Jonas'e ettepanek, kui puht-eitaw, ei tule ko-

dukorra järele mitte iseseiswalt hääletamisele, waid Riigikogu liikmed teewad § 16 hääletamisel selle kohta ise järeldused. Asun § 16. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 16 wastu wõetud.

Aruandja B. Oja kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 17 ja 18.

§ 17. Majanduslik järewalwe kultuurkapitaali tarwitamise üle kuulub riigikontrollile.

§ 18. Käesolewas seaduses ettenähtud kultuurkapitaali maksusid hakatakse wõtma 1. jaanuarist 1925. a. Selle tähtajani piirituse ja wiina ostulubade pealt wõetaw lisamaks läheb kultuurkapitaali heaks.

Käesolewa seaduse maksmahakkamiseni piirituse ja wiina ostulubade pealt sissetulnud summad lähewad selle seaduse maksmahakkamisega Eesti kultuurkapitaalile.

Juhataja J. Tõnisson: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) Kindlat ettepanekut lõpetamise kohta ei tehta ja Riigikogu on juba kaks tundi töötanud, siis kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9. 20 min.

Pärast waheaga jätkub koosolek kell 9.40 min.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja J. Tõnisson: Riigikogu koosolek kestab edasi.

3. Wähemusrahwuste Üldkommissi-omawalitsuse seadus joni aruand- — II lugemisel. ja W. Hasselblatt (loeb):

„§ 5. Wähemusrahwuste omawalitsuse asutuste waranduslikuks aluseks on

a) seaduste põhjal riigi kanda wõetud kulud ja kohustused awalikkude alg- ja keskkoolide suhtes;

b) kohalikkude omawalitsuste rahalised summad ja muud awalikkude kesk- ja algkoolide ülewalpidamisega seotud

kohustused sel määral ja alusel, nagu need seadustega nende peale pandud;

c) riigi ja omawalitsuste toetussummad hoolekande ja kultuur-ülesannete teostamiseks ja § 2 märkuses ettenähtud kokkuleppe juhtumustel maksud ja kohustused, mis kohalik omawalitsus kokkuleppe järele oma peale võtnud.

d) awalikud maksud wastawate vähemusrahwuste liikmetelt, mis tarbekorral rahwusnõukogu poolt peale pannakse, selles suuruses ja neil alustel, nagu need eelarwe kawas ette nähtud on ja rahaning haridusministri ühisel ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatakse;

e) annetused, korjandused, sihtwarandused, pärandused ja sissetulekud oma warandustest ehk ettevõtetest.“

Teen ettepaneku ühenduses § 2 juures wastuwõetud parandusega, millega hoolekanne wälja langes, siin selles paragrahwis punkt c järgmiselt wormuleerida: „Riigi ja omawalitsuste toetussummad kultuurülesannete teostamiseks.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Kodukorra § 77 seletuse järgi, kus öeldakse, kui on wastu võetud parandus, mida on waja paranduse mõttele wastawalt teha seaduseelnõu järgmistes osades, siis ei tule niisugune parandus hääletamisele, waid loetakse wastuwõetud redaktsiooniliseks paranduseks, tuleb rkl. Hasselblatt'i redaktsiooniline parandus ilma hääletamiseta wastuwõetuks lugeda. Panen hääletamisele § 5. ühes tähendatud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5 wastu võetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

„§ 6. Kohalikud omawalitsused wabawad vähemusrahwuste liikmete suhtes hariduslikkudest ja hoolekande kohustest, mis selle seaduse järele wastawatele vähemusrahwuse omawalitsuse asutustele üle läinud.“

Selles paragrahwis langewad automaatsult wälja sõnad „ja hoolekande“.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 6 wastu võetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääleta-

misel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 7—11.

§ 7. Wähemusrahwusteks selle seaduse mõttes tunnustatakse Saksa, Wene ja Rootsi rahwused ning need Eesti maa-alal elawad vähemusrahwused, kelle üldarw mitte vähem kui kolm tuhat.

§ 8. Kuuluwus vähemusrahwuse omawalitsusse tehtakse kindlaks rahwusnimekirja läbi, millesse wõiwad ennast üles wõtta lasta § 7 tähendatud rahwusest Eesti kodanikud, kes vähemalt 18 aastat wanad.

Wähemusrahwuse registreeritud liikmete lapsed kunni 18 aasta wanaduseni loetakse vähemusrahwuse kuuluwaks tema wanemate järele. Wanemate kahte rahwuse kuuluwusel sünnib laste rahwuse määramine wanemate kokkuleppel. Kui kokkuleppele ei jõuta, siis kuulub laps isa rahwuse.

Wähemusrahwuse liikmete alaealised lapsed, kes 18 aastat wanaks saanud, loetakse vähemusrahwuse mitte kuuluwaks, kui nad ühe aasta jooksul ennast registreerinud ei ole.

§ 9. Rahwusnimekirjast kustutatakse maha vähemusrahwuse liikmed, kes:

a) surma läbi lahkunud;

b) Eesti kodakondsusest lahkunud;

c) oma soowil vähemusrahwuse omawalitsusest lahkuwad.

Märkus 1. Punktide b ja c põhjal lahkunud vähemusrahwuse liikmed on kohustatud nende, kui vähemusrahwuse liikmete peal, kunni eelarwe aasta lõpuni, lasuwaid rahalisi kohustusi täitma. Lahkumise korral omal soowil tuleb sellest vähemalt pool aastat kirjalikult ette teatada.

Märkus 2. Wähemusrahwuste omawalitsustel on õigus punkt c põhjal lahkunud liikmete uuesti registreerimisest (§ 8) keelduda.

§ 10. Hääleõiguslikkudeks vähemusrahwuse liikmeteks loetakse täisealised rahwusnimekirjas seiswad kodanikud, kellel õigus omawalitsus-esituskogude walimistest osa wõtta.

§ 11. Wähemusrahwuste liikmeid ei wabasta nende osawõtt rahwuslikust omawalitsusest ei nende kodaniku üldkohustest ega kohustest kohaliku omawalitsuse wastu.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 12. Kui vähemusrahwuse liikmed tungiwa tarwiduse korral ehk vähemusrahwuse omawalitsuse nõusolekul tarwitawad vähemusrahwuse omawalitsuse asutustele usaldatud aladel, mille jaoks need § 5 punkt a, b, c korras ülespida-mis- wõi toetussummad saawad, üldisi riigi ja kohalikkude omawalitsuse asu-tusi, siis on vähemusrahwuse omawa-litsuse asutused kohustatud sellest tekki-nud kulud kandma.

Mina teen ettepaneku teises reas sõ-nade: „wähemusrahwuse omawalitsuse“ asemele wõtta sõnad: „wastawa wähe-musrahwuse kultuurwalitsuse“. Mina motiweerin seda ettepanekut sellega, et parem on, kui seaduses on ära tähen-datud, missugune orgaan nendes küsimus-tes on õigustatud otsust tegema, kas „nõukogu“ wõi „walitsus.“

Juhataja **J. Tõnisson**: Aru-andja poolt on ettepanek wõtta sõnade: „wähemusrahwuse omawalitsuse“ ase-mele sõnad: „wastawa vähemusrahwuse kultuurwalitsuse.“

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus-ette-panek wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb § 12 ühes paran-dusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 12 ühes paran-dusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääleta-misel wõetakse wastu näh-tawa enamusega §§ 13—22.

§ 13. Wabariigi Walitsuse otsusel wõib rahwusnõukogu laiali saata. Uued walimised wiiakse lõpule kolme kuu jooksul laialisaatmise päewast arwates. Wahepeal täidawad laialisaadetud rah-wusnõukogu täidesaatwad orgaanid oma kohuseid edasi.

§ 14. Wähemusrahwuste omawalit-suse asutused lõpetawad oma tegewuse:

a) kui seda tarwilikuks on tunnista-nud wastawa vähemusrahwuse rahwus-nõukogu kahe kolmandiku enamusega liigete seaduslikust arwust;

b) kui vähemusrahwuse liigete arw langeb alla 4000 wõi kui rahwusnime-

kirjas seiswate täisealiste kodanikkude arw langeb alla poole wiimasel rahwa-lugemisel wastawa vähemusrahwuse kindlakstehtud täisealiste liigete üldar-wust.

§ 15. Wähemusrahwused, kes soo-wiwad omawalitsuse asutusi ellu kut-suda, teatawad sellest kas oma rahwa-esitajate wõi oma kultuuriliste organi-satsioonide kaudu Wabariigi Walitsusele.

§ 16. Esimese rahwusnõukogu wali-mise läbiwiimiseks kohustab Wabariigi Walitsus kahe nädala jooksul peale § 15 korras tehtud teadaande kättesaamist neid omawalitsuse asutusi, kes hääle-õiguslikkude kodanikkude nimekirja pea-wad ühe kuu jooksul peale wastawa ees-kirja kättesaamist, kõigi wastawa wähe-musrahwuse hääleõiguslikkude walijate nimekirja kokku seadma omawalitsustel käsitatawate andmete, samuti ka üksi-kute kodanikkude ülesandmiste põhjal oma rahwuse kohta.

Märkus 1. Wabariigi Walitsus, samuti walimise peakomitee esimees wõi-wad iga walijate nimekirja kokkusead-wasse asutusse oma esitajaid nimetada.

Märkus 2. Silmas pidades wastawa vähemusrahwuse umbkaudset arwu üksikutes waldades, wõib Wabariigi Walitsus määrusega § 16 äratähendatud kohused wallawalitsuste asemel teistele omawalitsustele peale panna.

§ 17. Igal vähemusrahwuse walimis-nimekirja üleswõetud kodanikul on õigus, kahe kuu jooksul peale tähendatud nime-kirja awaldamist, end nimekirjast maha kustutada lasta. Walimised pannakse toime peale selle tähtaja lõppu. Walimis-nimekirjast mitte mahakustutatud koda-nikud kantakse § 8 ettenähtud rahwus-nimekirja.

§ 18. Kui § 17 ettenähtud tähtaja möödumisel § 16 korras registreeritud teatud vähemusrahwusest täisealiste ko-danikkude arw on alla poole wiimase rahwalugemise järele sellesse rahwu-sesse kuuluwatest täisealistest kodanik-kudest üldse, siis walimisi ette ei wõeta. ning vähemusrahwus wõib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 15 tähendatud teadaandega esineda.

§ 19. Kaebtused walijate nimekirjade kokkuseadmise asjus antakse analoogili-

selt kaebtustele hääleõiguslike kodanikkude nimekirjade asjus (§ 23).

§ 20. Walimiste väljakuulutajaks, nende käigu järele walwajaks ja korraldajaks asutatakse iga rahwuse tarwis, kelle poolt soowiawaldus § 15 korras tulnud, peakomitee, mis koos seisab esimehest, kes wastawa vähemusrahwuse hulka peab kuuluma, liikmest-kohtunikust kohtupalati määramisel ja ühest liikmest Wabariigi Walitsuse määramisel. Esimehe kandidaat pannakse Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks ette ühel ajal teadaandega § 15 korras.

§ 21. Rahwusnõukogude liikmete arw määratakse wastawa peakomitee ettepanekul Wabariigi Walitsuse poolt kindlaks, kuid ta ei wõi vähem olla kui 20 ja mitte rohkem kui 60.

§ 22. Peakomitee eelkawade põhjal kinnitab Wabariigi Walitsus siseministri ettepanekul rahwusnõukogu walimise määrused, walimisringkonnad ja üksikute walimisringkondade peale kindlaks ettemääratud esimeste rahwusnõukogude liigete arwu ja asutab walimiste toimetamiseks tarwilikud kohalikud walimiskomiteed.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 23. Walimisi toimetatakse igas walimisringkonnas samal alusel, nagu maakonnanõukogudeski. Kaebtused walimiste puhul esitatakse samal alusel, nagu maakonnanõukogude walimistel. Walimiste tagajärjed kuulutatakse peakomitee poolt „Riigi Teatajas.“

Ma teen ettepaneku siin esimese lause järele wõtta järgmine lause: „Kultuurnõukogu walitakse kolme aasta peale.“ Ma põhjendan seda ettepanekut sellega, et küll wõib oletada, et maakonnanõukogude kohta maksew kolmeaastane tähtaeg automaatlikult maksew on ka nende kultuurnõukogude jaoks, aga et see küsimus juriidiliselt siiski küsitaw on, siis loen tarwilikuks seda parem juba siin nimetada.

Juhataja **J. Tõnisson**: Aruandja poolt on ettepanek wõtta esimese lause järele lause: „Kultuurnõukogu walitakse kolme aasta peale.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus-ettepanek wastu wõetud. Panen § 23 parandatud ku-

jul hääletamisele. (Hääletatakse.) § 23 on parandatud kujul wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 24—30.

§ 24. Kui walimistest vähem kui pooled wastawa vähemusrahwuse walimisnimekirjades seiswad kodanikud osa on wõtnud, ei kutsuta rahwusnõukogu kokku ning vähemusrahwus wõib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 15 tähendatud teadaandega esineda.

§ 25. Kui walimistest enam kui 50% hääleõiguslikest osa on wõtnud (§ 10), kutsub peakomitee esimees hiljemalt kahe nädala pärast peale walimiste tagajärgede väljakuulutamist rahwusnõukogu kokku, awab selle ja juhatab kunni juhatusse walimiseni, mille järele peakomitee kohused lõpewad.

§ 26. Rahwusnõukogu otsustab kõigepealt, kas ta tahab käesolewa seaduse ja selle põhjal Wabariigi Walitsuse poolt antud määruste alusel omawalitsust teostama hakata. Juhtumisel, kui kahe kolmandiku enamusega rahwusnõukogu liigete seaduslikust arwust on otsustatud omawalitsust teostada, kuulutab Wabariigi Walitsus rahwusnõukogu sellekohase teadaande järele kahe nädala jooksul wastawa vähemusrahwuse omawalitsuse tegewuse awatuks.

Kui aga tähendatud otsus wastu wõetud vähema enamusega wõi otsustatud omawalitsuse teostamisest loobuda, läheb rahwusnõukogu laiali ning vähemusrahwus wõib alles kolme aasta möödumisel uuesti § 15 tähendatud teadaandega esineda.

§ 27. Esimeste walimiste walimisnimekirjade walmistamisega ja pidamisega seotud kulud kannab wastaw omawalitsuse asutus, kuna esimese rahwusnõukogu walimise organiseerimise ja läbiwiimise kulud riigi kanda jääwad. Uute walimiste, samuti ka ümberwalimiste kulud jääwad wastawa vähemusrahwuse kanda.

§ 28. Kõik määrused, mis vähemusrahwuste omawalitsuse asutuste ellukutumiseks tarwilikud, awaldab Wabariigi Walitsus nelja kuu jooksul peale selle seaduse jõusseastumist.

§ 29. Wähemusrahwuste omawalit-
suse asutuste eeltähendatud alustel ellu
kutsumiseks, nende liigete nimekirjade
kokkuseadmiseks kui ka nende kohta
käiwate seaduste täitmiseks ja neile
rajatud wähemusrahwuste asutuste põhi-
joonte kujundamiseks ning tegewuse jä-
relwalweks annab Wabariigi Walitsus
tarwilikud määrused, wajaäuse korral-
iga wähemusrahwuse kohta eraldi.

§ 30. Wabariigi Walitsusel on õigus

korraldada oma määrusega wastawalt
selle seaduse alustele Eesti rahwusest
kodanikkude rahwuskultuurilist ja hoole-
kande omawalitsust kohaliku omawalit-
suse administratiiw piirkonnas, kus wä-
hemusrahwus enamuses.

Juhataja **J. Tõnisson**: Päewa-
kord on läbi. Lõpetan Riigikogu koos-
oleku.

Koosolek lõpeb kell 10.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.

